

Stockholm 14 oktober 2019

Till

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Läsrelsens yttrande över remiss *Demokratins skattkammare*.

Förslag till nationell biblioteksstrategi

Dnr Ku2019/00550/KO

Den ideella föreningen Läsrelsen har fått tillfälle att yttra sig över förslaget till en nationell biblioteksstrategi vilket vi uppskattar och tar som bevis för att Läsrelsen efter nära 20 års verksamhet räknas som en viktig partner i det läsfrämjande samhällsbygget.

Läsrelsen har under de gångna åren samarbetat med folk- och skolbibliotek i så gott som alla våra stora projekt. Genom samarbetet har vi gemensamt nått fram till barn, unga och vuxna med många metoder och modeller kring läsfrämjande. Vi har också kunnat följa hur besparingar drabbat biblioteksverksamheten, hur skolbibliotek lagts ner, hur bibliotekspersonal försvunnit och hur klyftorna mellan stad och land vuxit. Vi inser därför vikten av att en fungerande nationell biblioteksstrategi genomförs. Vi menar att likvärdighet mellan de kommunala biblioteksverksamheterna är ett viktigt mål att sträva efter i en nationell biblioteksstrategi, men är oroliga för att ekonomin i landets kommuner kan skapa ojämlika förutsättningar.

Förslaget till strategi är uppbyggd i två delar. Dels sex arbetsområden eller medel för att nå strategins mål. Dels lika många reformpaket, aktiviteter, som sägs svara mot de utvecklingsbehov som analyseras i den första delen.

Läsning

Läsning beskrivs i ett eget kapitel som ett arbetsområde eller medel för att nå målet för strategin. Läsrelsen håller med om beskrivningarna att läsning och läsförståelse är en demokratifråga och vikten av ett demokratiskt samhälle där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor. Läsrelsen delar förslagets syn på att biblioteken – och då främst folk- och skolbiblioteken – har en viktig roll för att minska läsklyftorna i samhället och att deras läsfrämjande aktiviteter och åtkomst till tillgängliga medier ger människor förutsättningar att fungera som demokratiska individer i samhället. Därför är det beklagligt att det saknas mer riktade aktiviteter i form av reformpaket när det gäller läsning. Reformpaketet innehåller snarare aktiviteter av infrastrukturell karaktär än konkreta aktiviteter för att förbättra förutsättningarna för ett ökat läsintresse hos barn och unga (och alla andra för den delen). I stället

hänvisas till Läsdelegationens slutbetänkande. I förslaget till nationell biblioteksstrategi belyses och identifieras ett antal områden av särskild vikt och strategisk betydelse för barns och ungas läsning, men utan att koppla det till tydlig finansiering.

Vi delar uppfattningen att det är folkbibliotekens uppdrag att särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. Vi delar uppfattningen att detta ska ske genom medvetna litteraturköp, samverkan med författare och genom stöd av olika läsfrämjande metoder. Vi delar uppfattningen att folkbiblioteken ska värna litteraturens konstnärliga värde och att folk- och skolbibliotekspersonalen måste ha en än djupare och bredare kompetens, speciellt inom det skönlitterära området samt inom området barn- och ungdomslitteratur. Vi konstaterar också att regionbiblioteken har en viktig roll att fylla när det gäller bibliotekspersonalens fortbildning inom såväl läsfrämjande, bemötande som medieplanering. Därtill kommer fortbildning i form av metodutveckling i projekt, där även Läsrörelsen varit samarbetspart.

Det är därför olyckligt att bibliotekens läsfrämjande uppdrag, ett så viktigt område för såväl folk- som skolbibliotek, inte lyfts fram i reformpaketen och inte ses som del i helheten för en nationell biblioteksmyndighet utan att det förväntas ligga på en annan myndighet, Statens kulturråd, utan närmare beskrivning av hur utmaningarna ska finansieras.

Läsrörelsen menar att de förslag som Läsdelegationen formulerat i *Barns- och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället* (SOU 2018:57) därför bör lyftas fram i det färdiga strategiförslaget.

I beskrivningen av Läsning lyfts bibliotekens – fram för allt folkbibliotekens – samarbete fram med författare och mellan olika bibliotekstyper och företrädare för myndigheter samt med skola, förskola och barnhälsovård. Läsrörelsen saknar civilsamhället som en samverkansaktör i beskrivningen. Det är till exempel tack vare den ideella föreningen Läsrörelsen det finns ett begrepp som Läslov. Permanenta och långsiktiga stödformer till läsfrämjande verksamhet på nationell nivå måste dock till om det läsfrämjande arbetet ska fortsätta och inkludera även ideella aktörer, vilket krävs för att nå så många barn och unga som möjligt.

Stärkta nationella digitala bibliotekstjänster

Läsrörelsen menar att det finns risker med ett allt för stort fokus på digitala satsningar särskilt med hänsyn taget till de utvecklingsbehov som finns när det gäller bibliotekens läsfrämjande verksamhet. Läsrörelsen skulle hellre vilja se en strategi som utgår från (skön)litteraturens kraft och läsningens betydelse för samhället med utgångspunkt i den lokala nivån. Det är enligt Läsrörelsens uppfattning läsningen och bibliotekens litteraturfrämjande insatser som ska driva på digitaliseringen av biblioteken, inte tvärtom.

Gemensam infrastruktur

När det gäller andra områden i reformpaketet (skolbibliotek, nationella minoriteter, mångspråkig verksamhet etc.) väljer förslaget till nationell biblioteksstrategi att fokusera på att centralisera finansieringen till en central myndighet, Kungl. Biblioteket. Samtidigt förväntas statligt stöd till regional och kommunal biblioteksverksamhet fördelas på flera andra myndigheter (t ex Kulturrådet,

MTM, Skolverket). Här finns en risk för stuprörstänkande mellan de olika aktörerna. Enligt Länsdelegationen är det lämpligt att det i framtiden finns en tydlig mottagare på nationell nivå som kan agera utifrån att statistiken till exempel visar att barn och unga saknar likvärdig tillgång till biblioteksverksamhet. Det är inte säkert att en placering av det uppdraget på KB skulle förbättra situationen i och med att det är Kulturrådet som enligt strategin ska vara den myndighet som ska fördela statliga bidrag för läsfrämjande.

Det är ett anmärkningsvärt förslag (s 28 och i spalten med slutsatser s 31) att det är samma myndighet som ska ha i uppdrag att genomföra strategin som ska följa upp den. En jämförelse kan göras med kultursamverkansmodellen där Statens kulturråd genomför och skapar förutsättningar för modellen medan Myndigheten för kulturanalys följer upp samverkansmodellen.

Övriga synpunkter:

- I flera beskrivningar tenderar förslaget att klumpa ihop helt skilda målgrupper, som sinsemellan har olika förutsättningar att ta till sig bibliotekens tjänster. I beskrivningen av personer med läsnedsättning (s 9) konstateras att detta är en heterogen grupp men strategiförslaget kunde ha gjorts tydligare genom exemplifiering av gruppen. Personer med dyslexi/läs- och skrivsvårigheter är en viktig grupp som inte nämns.
- Teckenspråket är de dövas första språk. Det är därför anmärkningsvärt att teckenspråk inte alls omnämns i förslaget till nationell bibliotekstrategi. Enligt språklagen (SFS 2009:600) ges det svenska teckenspråket samma status som Sveriges fem minoritetsspråk. I beskrivningen av Vuxenutbildningen (s 18) beskrivs nyanlända och personer med funktionsnedsättning som varande en viktig målgrupp. Det är olyckligt att förslaget till strategi gör det enkelt för sig genom att bunta ihop två helt skilda grupper som har helt olika förutsättningar. Läsrörelsen efterlyser därför en fördjupad målgruppsanalys.
- När det gäller beskrivningen av Vuxenutbildningens roll (s 18) reagerar Läsrörelsen på biblioteksstödet till vuxenutbildningen framställs. Beskrivningen kan tolkas som det är biblioteksstödet som ska erbjuda kompetensutvecklingen för lärare inom specialpedagogik, svenska som andra språk och vuxenpedagogik. Bland slutsatserna i avsnittet står också att biblioteken ska "ge människor handledning om hur man hanterar digitala verktyg" vilket innebär en pedagogisk uppgift i vardagliga frågor som inte bör belasta biblioteken.
- En generell anmärkning är att ordet "nationell" används lite slarvigt när man menar "statlig", till exempel i förordet: "Vi vill klargöra den nationella och regionala nivåns stödjande betydelse..." På samma sätt är det emellanåt oklart vilken biblioteksform som avses när ordet "bibliotek" används. Ibland framgår det av sammanhanget, men inte alltid. De olika biblioteksformerna har sinsemellan skilda uppdrag, målgrupper och åtaganden, något som beskrivs i kapitlet Gemensam infrastruktur. Under rubriken "De publika biblioteken". Med begreppet menar förslaget bibliotek som möter sina användare. En definition som är märklig – den räknar in folkbibliotek, specialbibliotek, sjukhusbibliotek och fängelsebibliotek – men inte skol- och utbildningsbibliotek. Enligt Läsrörelsens uppfattning är ett publikt bibliotek snarare ett bibliotek som är öppet och tillgängligt för allmänheten. Det

engelska begreppet "public library" används enbart för folkbibliotek. Utifrån den definitionen är varken fängelsebibliotek eller sjukhusbibliotek "publika".

- Läsrörelsen reagerar också på beskrivningen av vad personalen på sjukhusbiblioteken ska göra. Enligt beskrivningen i förslaget ska bibliotekspersonalen förse patienter med "allmänlitteratur" och därtill förse patienterna information om deras egna diagnoser. Vi ser tydliga risker när bibliotekarier tar över sjukvårdens uppgifter om att ge information om sjukdomar och hälsotillstånd.
- När det gäller beskrivningen av barnens rätt och FN:s konvention (s 9) heter det att "Barnbiblioteksutveckling bör utgå från barnperspektiv och barnets perspektiv vid fördelning av resurser, vid lokalutformning, vid fördelning av mediekostnader, samt vid urval och inköp av medier och bemanning". Läsrörelsen menar att barnperspektivet inte begränsas till barnbiblioteksutveckling utan att det snarare berör all utveckling av folkbibliotek. Hur mycket resurser, yta, medieinköp etc. som ett bibliotek avsätter för verksamhet riktad till barn måste rimligen sättas i relation till de resurser kommunen avsätter för helheten. Ett barnperspektiv ska finnas på samtliga delar av reformpaketet.
- Läsrörelsen stödjer kravet på en permanent statlig finansiering av Litteraturbanken (s 23) så att den kan tillgängliggöras för fler, inte minst för personer med lässvårigheter.
- Läsrörelsen ställer sig bakom slutsatserna om bevarandet av det audiovisuella kulturarvet och att icke manipulerbart källmaterial bevaras.

LÄSRÖRELSENS STYRELSE

Elisabet Reslegård (ordförande)

Peter Alsbjer

Susanna Ekström

Johan Furenborn

Marianne von Baumgarten-Lindberg

Tony Lorenzi

Johan Unenge

Stina Wirsén

ADJUNGERADE FRÅN LÄSRÅDET

Siv Hågård

Gunilla Sandin

Barbro von Schoenberg